

Macůrek, Josef; Rejnuš, Miloš

Závěr

In: Macůrek, Josef; Rejnuš, Miloš. *České země a Slovensko ve století před Bílou horou : z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, pp. 149-170

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118985>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IV.

Z Á V Ě R.

Obsah: Dosavadní edice pramenů k dějinám česko-slovenských styků 16. a poč. 17. stol. — Nedostatky těchto edicí. Výzkum nových pramenů v archívech českých, slovenských, maďarských i polských. — Rozsah nového výzkumu, provenience pramenů, jejich povaha, ráz i jazyk. — Jejich význam pro poznání vnitřních poměrů českých a slovenských i k otázkám rozličných vztahů česko-slovenských: a) v zemědělství, b) v řemesle a obchodu, c) v politice, d) v otázkách, kulturních, literárních, školských a náboženských. — Otázka integračních a diferenciativních sil. — Otázka svébytnosti vývoje na straně české i slovenské (pojem Čech, Slovák, Morava, Slovensko). — Ediční zásady. — Seznam zkratk. Seznam archívů.

V dosavadní historiografii byl proveden už několikrát pokus o to, aby byly vydány rozličné památky, které se týkají česko-slovenských vztahů v minulosti, v tom zejména také pro dobu 16.—17. stol. Na české straně třeba jmenovati edici Dobnerovu z konce 18. stol. »Diplomatarium bohemicohungaricum«,¹⁾ v níž byly otištěny na širší základně (česko-uherských vztahů) také některé prameny přihlízející k poměru českých zemí a Slovenska počátkem 17. stol. — Po Dobnerovi pokračovali v témž směru způsobem nestejným také vydavatelé »Archivu českého«²⁾, Petr Chlumecký,³⁾ Antonín Gindely,⁴⁾ František Kameníček,⁵⁾ Julius Glücklich,⁶⁾ A. Líva, F. Roubík,⁷⁾ František Hrubý,⁸⁾ František Matějek.⁹⁾ — Na slovenské straně se zasloužil o vydání některých takových pramenů A. Dubay,¹⁰⁾ František Sasínek,¹¹⁾ Branislav Varsík,¹²⁾ Petr

¹⁾ G. Dobner, Specimen diplomatarii bohemicohungarici etc., str. 323—526.

²⁾ Archiv český, sv. VII, 17, 29, 27.

³⁾ P. Chlumecký, Carl f. Zierotin und seine Zeit etc.

⁴⁾ A. Gindely, Acta et documenta historiam Gabriellis Bethlen illustrantia, cit. m.

⁵⁾ Fr. Kameníček, Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu 1605—6, Praha 1894.

⁶⁾ J. Glücklich, Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579—1619, Praha 1908, též Nová korespondence Václava Budovce z B., Praha 1912.

⁷⁾ Fr. Hrubý, Moravská korespondence I/II, 1934/7.

⁸⁾ V. Líva — Fr. Roubík, Regesta fondu militare I — Praha 1937 a d.

⁹⁾ Fr. Matějek, ZDM.

¹⁰⁾ A. Dubay, Kremnické listy etc.

¹¹⁾ Fr. Sasínek, Slovenský letopis I/II, 1876, 7.

¹²⁾ B. Varsík, Slovenské listy a listiny, Bratislava 1956.

Ratkoš,¹³⁾ v maďarské historické literatuře L. Szadeczky,¹⁴⁾ S. Silágyi,¹⁵⁾ G. Wenzel,¹⁶⁾ editor listů P. Pazmányho,¹⁷⁾ Ila Balint,¹⁸⁾ E. Lukinich,¹⁹⁾ Kur Géza a J. Revéz,²⁰⁾ Abel Jenő,²¹⁾ Št. Kniezsa,²²⁾ v polské historické literatuře Wł. Semkowicz,²³⁾ v německém jazyku D'Elvert.²⁴⁾)

Přesto, že je již taková řada rozličných edic pramenného materiálu k vztahům česko-slovenským přece jen dosud jsme stále na okraji poznání celku. Přitom starší edice jsou již zastaralé a nevyhovují. Bez nedostatků nejsou ani edice novější.²⁵⁾

Z těchto i jiných důvodů byl podniknut v letech 1945—54 (z části již předtím) rozsáhlý výzkum archivů českých, slovenských, maďarských i polských, aby byla získána nová a větší pramenná základna k poznání vzájemného poměru Čechů a Slováků v minulosti. I když tento výzkum není tu a tam ještě ukončen, i když bude třeba dále se zabývat některými památkami, např. městskými knihami, gruntovnicemi, některými fondy ústředních archivů domácích (např. v Státním ústředním archivu v Praze) i v cizích (např. ve vídeňském Staatsarchivu), přece jen bylo dosud nashromážděno takové množství památek, že je možné odvážit se na jejich základě nových pohledů na řečené otázky. Je nutné také (vzhledem k nepochybné aktuálnosti tematu) seznámiti s některými těmito prameny české i slovenské vědecké kruhy i širší česko-slovenskou veřejnost.

* * *

¹³⁾ P. Ratkoš, Dokumenty k baníckému povstaniu na Slovensku (1525—1526), Bratislava 1957.

¹⁴⁾ K. Szadeczky, Čl. v Tört. tár 1888.

¹⁵⁾ S. Silágyi, Bethlen Gábor, politikai levelei, Budapest 1879.

¹⁶⁾ G. Wenzel, Thurzo Szigmond, János, Sztaniszló és Ferencz, négy egykorú püspök, cit. m.

¹⁷⁾ V. Frankl, Petri Pázmány epistolae collectae, Bdp. 1910.

¹⁸⁾ Ila B., A Thurzó-leveltár protestans egyháztörténeti iratai v čsp. „Magyar protestans egyház történeti adattár”, Bdp. 1934. — Týž, A. Thurzo-scalád leveltára Leveltári közlemények 1932, X, Bdp. 1932.

¹⁹⁾ E. Lukinich, A Podmanini Podmaniczky — czalád okleveltár, I, Bdp. 1937 a d.

²⁰⁾ Kur Géza, Cseh-magyar reformatus tört. kapcsolatok, Komárno 1937.

²¹⁾ Abel Jenő, Magyarországi humanisták és a dunai tudos társaság, Bdp. 1880. — Revész J., Meliusz Petr leveltára a cseh-morva atyakiakkal, Debrecen Theol. Szem. 1938.

²²⁾ Štefan Kniezsa, Stredoveké české listiny, Budapešť 1952.

²³⁾ Wł. Semkowicz, Materjaly źródłowe do dziejów osadnictwa górnej Orawy, cz. Dokumenty, Zakopane 1932.

²⁴⁾ D'Elvert, Schriften, cit. m.

²⁵⁾ Viz můj referát o Kniezsově edici v Slezském sborníku 1953, str. 140/3. Viz též recenzi téže edice od Br. Varsika v ČSČH I, 1953, str. 83—88. K tomu by bylo možno připojit ještě řadu jiných výtek, ať už jde o chybné čtení jednotlivých textů či jejich interpretaci. — O Varsikově edici viz mou recenzi v ČMM 1958.

Jde o památky různého druhu. V jejich popředí je soukromá i úřední korespondence mezi českými zeměmi i Slovenskem, v níž místy (pokud jde o korespondenci městskou) převažují listy zaslané z českých zemí na Slovensko a v menšině jsou památky adresované ze slovenského prostředí na českou stranu. Vysvětlení této skutečnosti spočívá v tom, že některé městské archivy na Slovensku se udržely, pokud jde o dobu 16.—17. stol., v dosti slušném rozsahu (s výjimkou některých, jako např. v Myjavě, v Novém Městě nad Váhom), zatím co městské archivy české (na východní Moravě a na Těšínsku) jsou, pokud jde o fondy 16.—17. stol., tak poškozeny, že se v nich zachovaly z té doby jen nepatrné drobtý. Že však v těchto archivech nechybělo kdysi rozličných přípisů ze strany slovenských měst, lze tvrditi nejen na základě skutečnosti, že se některé takové listy zachránily, ale i v pozadí jistých zmínek v protikorespondenci uložené ve slovenských městských i jiných archivech.

²⁶⁾ Pokud jde o výzkum maďarských archivů, viz *J. Macúrek*, *Bohemica v budapeštských archivech a jejich význam pro české dějiny*, *Věstník české akademie věd a umění*, LIX, 1950, *týž*, *Nový výzkum bohemik v budapeštských archivech*, ČMM 1951, str. 26—48.

²⁷⁾ Výzkum byl proveden zejména v Państwovém archiwum v Cieszynie a v Państwovém archiwum v Krakově. Jiné archivy z oblasti jihozápadního Polska, pokud sousedí s územím českým, se, pokud jde o dobu do poč. 17. stol., namnoze nezachovaly. Týká se to např. někdejšího archivu hr. Suneků v Bilsku, kteří byli zároveň majiteli panství budatínského u Žiliny, z něhož se zachovaly jen některé části v archivech slovenských a v OL Budapešť, zčásti též v Regestech v Państwovém Archiwu v Cieszynie, fasc. 841, 842, 843, 853, 854, 855.

²⁸⁾ Viz některé listy v edici *Kniezsově a Varsikově*. — Mimo to o korespondenci slovenských měst adresované na Moravu, např. r. 1543, 28. V., v listu moravského podkomořího v Trnavě (MA Trnava), r. 1544 v listu Olomouce Trnavským (MA Trnava) atd., kde se potvrzuje příjem listů ze Slovenska, atd.

²⁹⁾ Např. k r. 1535, 12. XI., pražští měšťané Jan Mikeš, Václav Brunclík Trnavě (*Varsik*, č. 75). — R. 1541, 13. VI., Šimon Pekař z Hustopečí Trnavě (MA Trnava). — R. 1551 Vavřinec z Bystřice, na ten čas v Kroměříži, Ivanu v Trnavě (MA Trnava). — R. 1552 Hans Hansman, zlatník brodský, B. Štiavnicí (MA B. Št.). — R. 1553 tři domažličtí měšťané dlíci v Bzenci na Moravě Trnavě (MA Trnava). — R. 1553, 12. VIII., Václav, farář kyjovský, Šabastíanovi do Trnavy (MA Trnava). — R. 1557, 13. V., Toman Jaroš „Buchsengiesser“ z Prahy B. Bystrici (MA BB). — R. 1559 Jirik Koločenský, zlatník, na ten čas v Strážnici, Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1560 Šimon Muravý Trenčínu (tamtéž). — R. 1560 Pavel Hrdý z Uherského Brodu B. Bystrici (MA B. B.). — R. 1561 Bobocký, měšťan brodský, Trenčínu (MA Trenčín). — Martin Hrabáček z Uherského Brodu, provazník, B. Štiavnicí (MA B. Št.). — R. 1568 Ambrož, měšťan přerovský, Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1569, 14. VII., Wolf Hermansperger z Olomouce Milišovi z Trnavy (MA Trnava). — R. 1576, 5. I., Mikuláš Černožorský ve Starém M. pražském Trnavě (MA Trnava). — R. 1577 žid uherskobrodský Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1581 Jan, opat hradištský, Jiřimu Thurzovi (SNM, Thurzo). — R. 1581 Martin Stodola, mistr popravčí v Hradišti, Trnavě (MA Trnava). — R. 1581 měšťan královéhradecký Trnavě (MA Trnava). — R. 1582 Truhlička z Domažlic Trnavě (MA Trnava). — R. 1584 Martin Příhoda, rychtář brodský, Trnavě (MA Trnava). — F. 1585 Foltýn Šubart, občan těšínský, B. Bystrici (MA B. B.). — R. 1587 Jan Bilejch z Přerova Filipovi v Trnavě (MA Trnava). — R. 1587 Jan Ovesný z Hranic Trnavě (MA Trnava). — R. 1588 Matěj Bužek

Přihlédneme-li k třídnímu původu jednotlivých autorů této korespondence, převažuje v ní meziměstská korespondence, vydaná městskou správou, i jednotlivými měšťany rozličného původu a postavení. — Řada listů pochází z feudálního prostředí, od stavů té i druhé strany, od příslušníků feudální třídy, jejich úředníků atd.

Korespondence ta je psána různými jazyky. Tu i tam se stýkáme (na straně slovenské i české) s latinou a němčinou (i v listech meziměstských). Ale velká většina je stylisována v jazyku českém, a to ať už památky, které vyšly z českých zemí, či listy, které byly napsány na Slovensku nebo slovenskou rukou jinde, ať už v prostředí feudálním, městském, či poddanském, ať už v listech, které byly napsány pro vnitřní potřebu na Slovensku,³¹⁾ či byly adresovány na

z Meziříčí B. Bystrici (MA B. B.) — R. 1588 Vitoš Středulický, měšťan těšínský, B. Štiavnici (MA B. Št.). — R. 1589 Theofil Bleicher v Těšíně B. Štiavnici (MA B. Št.). — R. 1592 K. Biler a V. Chudoba Žilíně (MA Žilina). K. Biler, měšťan těšínský, rychtář žilinskému (MA Žilina). — R. 1594 Bit Horažďovský, obyvatel brodský, B. Bystrici (MA B. B.). — R. 1598 Jiří Chudý, občan z Klobouk, Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1599 V. Chudoba Žilíně (MA Žilina). — R. 1608 Jiřík Zátorský z Meziříčí pod Rožnovem B. Štiavnici (MA Banská Štiavnica).

³⁰⁾ Z meziměstských listů byly napsány latinsky např. r. 1517 (2krát) a r. 1520 Brod B. Bystrici (MA B. Bystrica). — R. 1521 Hradiště Bysctrici (MA B. B.). — R. 1541 Strážnice Trnavě (MA Trnava). — R. 1544 Jihlava Trnavě (MA Trnava). — R. 1549 Brod Trnavě (MA Trnava). — R. 1575 Brod Štiavnici (MA B. Št.). — R. 1591 Těšín B. Bystrici (MA B. B.). — R. 1592 Jihlava Trnavě (MA Tr.). — Z německých meziměstských listů cituji: R. 1515, 6. 9., Brno Trnavě (MA Trnava). — R. 1544 Olomouc Trnavě (MA Trnava). — R. 1545 Jičín Trnavě (MA Trnava). — R. 1554 a 1559 Brno Trnavě (MA Trnava). — R. 1559 Fulnek Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1570 a 1598 Hustopeče Trnavě (MA Trnava). — R. 1600 Fulnek B. Štiavnici (MA B. Št.). — Také mnohé listy slovenských měst, adresované do českých zemí, byly psány těmito jazyky, a to nejen ze středoslovenského prostředí, ale i z některých měst na Pováží. Např. r. 1548, 6. III., Trnava Brodu (MA Trnava, lat.). — R. 1546, 6. III., Trnava Holešovu (MA Trnava, lat.) atd.

³¹⁾ Z českých listů psaných na Slovensku či Slováký v 16. a poč. 17. stol., kromě těch, které byly již uveřejněny Fr. Sasinkem, A. Dubayem i Knieszou, Br. Varsikem, P. Ratkošem, cituji aspoň některé: R. 1503, datum v Kroměříži, Jan Sulovský z Třebule (na Čadecku) v MA Olomouc, listiny, stvrzuje splátku 132 zl. — R. 1513 Martin ze Skalice (tamtéž, rkp. 1024 fl. 129a): Prohlašuje, že dluží Štěpánovi z Trnavy 58 zl. za víno, „jakož jsem dlužen za víno Štěpánovi z Trnavy 58 zl. a ty jsú poručeny panu Martinu z Ostrova a v Brodě, ty jemu slibuji dáti a u fojta položití týden po veliké noci a za to jemu jsem zapsal duom a svoj statek“. — R. 1515, 10. XII., Petr ze Sv. Jiří a z Pezínku (StA Brno, Nová sb. 192/1): Slibuje zachovávat smlouvu dříve uzavřenou. — R. 1525, 2. VII., Vincenc z Povážské Bystrice, na ten čas v Kroměříži (MA Trnava): Žádá od svého přítele Ivana z Trnavy odpověď na svůj dopis. — R. 1530 na Trenčíně Jiřík Recer, hejtman zámku trenčínského (SNM, Thurzo). — R. 1531, 23. I., Skaličtí Trnavě (MA Trnava): Věří, že se vždy věrně drželi krále Ferdinanda. — R. 1532, 3. IX., Volf ze Sv. Jiří a z Pezínku Trnavským (MA Trnava) ve věci pohledávky jejich občanů. — R. 1541, 25. V., z Brna dcera občana Holýho z Trnavy Trnavským (MA Trnava).

venek. — Je viděti, že čeština neměla tu takovou jazykovou funkci, jakou měla němčina, či latina, a že se nejevila ve slovenském prostředí jazykem cizím. Čeština se užívalo ve slovenském prostředí vědomě jako jazyka příbuzného, který plnil funkci jazyka domácího. Užívalo se jí v souvislosti se soudobým rozmachem českého jazyka i literatury, se zřetelem k soudobému slovakisačnímu procesu ve slovenských městech, ve střediscích feudální správy i ve vědomí vzájemných česko-slovenských souvislostí. Přitom působily tu nejen souvislosti národnostní, kulturní, jazykové, literární, náboženské, ale často především svazky v oblasti života hospodářského, politického a společenského. Čeština jako jazyk literární a úřední se vžila ve slovenském prostředí nejen a ne tolik vlivem církevním a školským, vlivem reformace a jiných náboženských hnutí, ale spíš především z praktických a světských potřeb. Řada listů česky psaných, ať již na Slovensku, ať ze Slovenska na Moravu, či naopak, vznikla již před reformací, v 15. stol. a poč. 16. stol.;³²⁾ jestliže jejich počet vzrostl po r. 1520, to na řečeném závěru v podstatě nic nemění.

V některých případech jsou doklady, že ve službách slovenské šlechty, či měst byli v 16. stol. činní čeští písaři. Např. úředníkem na Červeném Kameni byl (r. 1507) Vít z Běšic v Čechách; v 30.—40. letech byl písařem v Trnavě

— R. 1544 Rafael z Podmanína a na Bystrici Mikulášovi Kostkovi (SNM Thurzo). — R. 1546 Brigida Vršácká pozuostala někdy pana Petra Szilágyi manželka témuž (SNM, Thurzo). — R. 1551, dat v Leščinách, Barbora z Moravce žádá Barboru Revayovou o 1 štuček látky (Muhaher) tamtéž, Révay. — R. 1551 Pavel Baračanský, župan trenčanský, Mikuláši Kostkovi (tamtéž, Thurzo). — R. 1552 Michal Porubský, úředník na Strečně, Mikuláši Kostkovi (tamtéž, Thurzo). — R. 1551 Jan Nyáry Mikuláši Kostkovi (tamtéž, Thurzo). — R. 1564, 29. VII., Trenčín, kvitance na peníze z pozůstalosti Anny Doroty Rohačky (MA Trenčín). — R. 1566 Rafael Sunek z Jesenice a na Budatíně (SNM, Thurzo). — R. 1611 Barbora Tomanka z města Žiliny Jiřímu Thurzovi o křivdě, která se jí stala v knížectví těšínském, kde se marně domáhá pozůstalosti po otci (OL Thurzo). — R. 1615, 17. V., Mikuláš Moruczol ze Skalice rychtáři města Skalice (StA Brno, Nová sb. 514/10). — R. 1619, 19. VI., zástupci Skalice z Bratislavy do Skalice (tamtéž). — R. 1620, 3. VIII., Jiří Abaffy z Oravy Emerichu Thurzovi (SNM, Thurzo). — Mimo to velké množství listů šlechty uhersko-slovenského původu usazené na Moravě, psané vesměs česky, ve StA Brno, kop. pam. sněm. v StA Krom., kop. atd..

³²⁾ Např. k r. 1488, 6. IV., Ladislav z Podmanína a z Bystrice Ctiboru z Cimburka, moravskému hejtmánu (StA Brno, Bočkova sb. č. 755). — R. 1498, 8. II., Petr ze Sv. Jiří a z Pezínku soukeníkům v Krásně u Meričicí o poplatku z valchovaného sukna (tamtéž, Nová sb. 356/8). — R. 1529, 31. 3., písař na Beckově písaři m. Brna (MA Brno. — R. 1534, 29. 7., úředníci trenčanské stolice (MA Trenčín). — R. 1545, 30. III., Jan z Podmanína a na Bystrici moravskému zemskému sněmu, stížnost na Adama Brumovského (StA Brno, Bočkova sb. č. 2180). — R. 1546, 23. XII., Trnava Uherskému Brodu (MA Trnava). — R. 1559, 7. X. město Ilava Uherskému Brodu (okres. A. Bojkovice). — R. 1567, 20. 7., úředníci panství budatínského do Těšína (StA Opava, král. úř. 22/4a). — R. 1596 Alina Majlátko, hrabinka na Budatíně, olomouckému biskupu, jemuž půjčila 1000 zl. (StA Krom., Vol. kor.). — R. 1590, 4. IX. důchodní bytčanského panství Štěpán Sextius Zikmundu Nekešovi, majiteli vsetínského panství (viz kap. I. a přílohy). — R. 1615, 2. X., Jiří Thurzo z Bytče Karlovi z Žerotína (OL Thurzo) atd.

Alexius Mlodecký ze Starého Mlodotína, který měl vzdělání české; v letech 1534—43 byl ve Skalici třicátníkem Jan Zvíkovský, pravděpodobně z Čech; r. 1538 působil jako úředník na Oravě za Jana Dubovce Lacek Čáček z Červeného Kostelce.³³⁾ — V 2. polovině 16. stol. nacházíme ve slovenském prostředí další české písaře či úředníky původem z českých zemí: např. písařem v trenčanské stolici byl Martin z Vladislavi,³⁴⁾ trenčinským písařem byl před r. 1557 bratr bzeneckého faráře Jan,³⁵⁾ na Budatíně sloužil okolo r. 1566 Jan Syvický ze Slavkova na Těšínsku.³⁶⁾

Byl by ovšem omyl, kdybychom redukovali z těchto několika případů užívání češtiny na činnost těchto českých písařů, či úředníků, jak to učinil výše uvedený Št. Kniezsa. Není to možné tím méně, když jsou doklady o tom, že češtiny užívali také slovenští písaři. Když se např. stal třicátníkem v Žilině Juraj Banovský ze Žiliny, začali psátí registra žilinských třicátků česky. — Jinak však práce některých slovenských písařů se projevila ve slovakisaci některých písemností psaných spisovnou češtinou, ale s dialektismy.

Odchyly od spisovné češtiny se projevovaly v 16. — poč. 17. stol. také jinde, dokonce i v Čechách. Např. v listu Kutnohorských adresovaném na Slovensko, jehož autorem byl asi cizinec, v některých listech těšínských, jejichž autoři přejímali místní dialektismy.³⁸⁾ — Listů však, do nichž pronikaly slovakismy v 16. či poč. 17. stol., je daleko více.³⁹⁾

* * *

Ráz hlavního druhu pramenů, kterých se v této studii užilo, tj. soukromé i úřední korespondence, zejména meziměstské, je (jak již bylo dříve řečeno) místy velmi stereotypický, místy suchý, místy rozvláčný anebo plný obecných formulí. Jednotlivé listy se často podobají jako vejce vejci, a na první pohled znějí jednotvárně. Vypravují o krádežích, škodách, zajetí dobytka i lidí, zabití,

³³⁾ Varsík, Listy, str. 76 a d.

³⁴⁾ Viz přílohy.

³⁵⁾ R. 1557, 17. VIII., Bzenec Trenčínu (MA Trenčín).

³⁶⁾ R. 1566 Jan Syvický ze Slavkova, „jemu v českém jazyku psátí musím“ (viz přílohy).

³⁷⁾ Viz přílohy.

³⁸⁾ Např. r. 1591 Kateřina Langbáuchová z Fryštátu na Těšínsku B. Štiavnici (MA B. Št.). — R. 1592 K. Biler a V. Chudoba z Těšina Žilina (MA Žilina).

³⁹⁾ Kromě těch, které uveřejnil B. Varsík, lze citovat např.: r. 1549 Michal Burak ... (SNM, Thurzo). — R. 1559, 7. X., město Ilava Uher. Brodu (Okres. A. Bojkovice). — R. 1561, 3. XI., Hlohovec Trenčínu (MA Trenčín). — R. 1566, 13. VIII. Hlohovec Trenčínu (tamtéž). — R. 1577, 7. X., Hradiště na Moravě Trnavě (MA Trnava), list je psán zřejmě slovenským písařem. — R. 1605, 22. IX., Jeremiáš Pagáč (ve vězení ve Vyskově) SNM, Thurzo. — R. 1615, 13. IV., Martin Czobor Revaiové (SNM Mart., Revay). — R. 1616 z Lietavy Daniel Suniogh (SNM, Thurzo). — R. 1616, 16. VIII., Jiří Thurzo z Bytče (tamtéž). — R. 1620, 3. VIII., Jiří Abaffy z Oravy Emerichu Thurzovi (SNM, Thurzo) atd.

uvěznění, o obstávkách, o vymáhání pohledávek, dědictví a pozůstalostí; jsou v nich často svědectví ve věcech obchodních atd.

Ale přesto v nich nacházíme (často přímo, často ve spojení s jinými prameny) důležitá poučení, ať už jde o vnitřní věci české a slovenské, ať už jde o vzájemné vztahy v oblasti zemědělského hospodářství, řemesla, obchodu, styků kulturních, národnostních, školských, fluktuaci obyvatelstva, ať už jde o otázku integračního i diferenciačního vývoje ve vztazích česko-slovenských, o otázku svébytnosti Slováků, zračící se v častém užívání (na české půdě) výrazů Slovák, slovenský ap.

Sledujme některé tyto otázky. — Pokud jde o vnitřní vývoj v českých zemích, nacházíme v těchto pramenech pomůcky k poznání vývoje v oblasti zemědělské, řemesla a obchodu, v otázkách náboženských a národnostních i k problematice jiné. Nikde se tu např. nevyskytuje, všímáme-li si hlavního činitele v obchodních stycích, tj. měst, název Valašské Meziříčí, nýbrž jen Meziříčí nad Bečvou (nebo též u Rožnova), nikde název Valašské Klobouky, nýbrž pouze Klobouky, nikde název Uherské Hradiště, nýbrž jen Hradiště; jedinkrát je zpráva (a to ostatně v listu hradištského měšťana adresovaném Rudolfovi II.) o »Hradišti Moravském«.⁴⁰⁾ — Co z toho vysvítá pro ráz osídlení východní Moravy v 16. a poč. 17. stol., pro otázku poměru živlu domácího a cizího (Valachů), je nepochybně jasné. — Brod bývá označován někdy jako Uherský Brod, jindy jako Brod.

Hodnotné jsou připomínky k ceně moravských, či slezských peněz, k jejich převodu na minci cizí,⁴¹⁾ k ceně obilí,⁴²⁾ ryb,⁴³⁾ sukna,⁴⁴⁾ k účasti »Ráců«

⁴⁰⁾ Andreas Meyxner, měštnín z „Hradiště moravského“, císaři Rudolfovi. R. 1590 (SA Krom., Vol. kor.).

⁴¹⁾ R. 1543 v obligaci Fabiána Trnavského, obchodníka, na dluh 59½ zl. Petru Uhrovi v Uherském Brodě se počítal 1 zl. po 30 gr. (Varsík č. 167). — R. 1552 v listu Trnavy počítán zl. po 30 gr. (MA Trnava). — R. 1582 v listu Domažlic Trnavě kopy míšeňské čítány po 70 kr. (MA Trnava). — R. 1597 v listu moravských úředníků 1 zl. rejský převáděn na 55 gr., 1 kr. na 3 den. bílé (StA Brno, kop. pam. sněm.). — R. 1596 v listu Uherského Brodu Žilíně počítán 1 fl. po 30 gr. bílých na trhu v Brodě (MA Žilina). — R. 1598, 21. IX., v pohledávce hustopečského obchodníka Andersa Adama počítán 1 tolar po 70 kr. (Hustopeče Trnavě, MA tamtéž). — R. 1599 v listu (kvitanci) V. Chudoby Žilíně čítán 1 tolar po 108 uherských denárech (MA Žilina). — R. 1604 v listu Petra a Františka Revajů. kvitanci na 2000 zl. vyplacených jim z pozůstalosti Kašpara Pruskovského p. Janem Kryštofem Pruskovským 1 fl. počtu moravského po 30 gr., 1 gr. po 7 den. bílých (SNM Revay). — R. 1616, 13. VII., v listu Jana Jakuba z Rottalu a na Napajedlích, který si půjčil od Mart. Czobora 5000 zl., čítán 1 mor. zl. po 30 gr., 1 gr. 7 peněz bílých, 1 zl. uherský 100 gr. (OL, ANR, fasc. 1637, č. 63).

⁴²⁾ R. 1529 v listu úředníka Žerotínova na Strážnici (Varsík č. 42) ceněna 1 měrice žita na Strážnici na 13 gr. — O jiných cenách obilí viz II. kap.

⁴³⁾ R. 1562, 2. IX., v listu úředníka na Hodoníně, adresovaném Adamu Ungnadovi, 1 kopa živých kaprů v Hodoníně odhadnuta při převozu z Moravy na Slovensko na 6 fl. (OL Thurzo ireg.).

(tj. Charvátů, či Srbů) na trhu ve Strážnici,⁴⁵⁾ k moravským právním poměrům.⁴⁶⁾ Cenná je také poznámka o poměru vedoucích lidí na Moravě k Čechům, vyjádřená Karlem st. z Žerotína v listu adresovaném Jiřímu Thurzovi 19. července 1609 v tom smyslu, že »Čechové uzavřeli spolek se Slezany a Moravané nebudou moci zůstati stranou vzhledem k svým těsným vztahům s Čechy«.

Pro slovenské poměry jsou poučná nejen výše uvedená zjištění, ale ještě jiné poznatky. Ze zprávy komise o třicátnících z r. 1592 se např. dovidáme podrobnosti o tom, kolik třicátků lze vybírat, jaká byla pravomoc povážských třicátníků (nesahala za hranice moravsko-slovenské), z každého zlatého mohli vybírat »pět peněz uherských« (tj. denárů).⁴⁷⁾ Pokud jde o hodnotu peněz, čítal (podle listu J. Zauma z Prešova, zaslaného do B. Štiavnice r. 1609) jeden tolar šedesát krejcarů.⁴⁸⁾ Zajímavé jsou také stížnosti měšťanů skalických z r. 1617, že šlechta nechce platiti ve Skalici ze svých pozemků a domů.⁴⁹⁾ Je tu svědectví o třídních rozporech slovenského města a feudální třídy, o tendenci slovenských feudálů podržeti si třídní výsady také na půdě městské. Tu i tam lze získat cenné poznatky k otázce vývoje příjmení a jmen, k otázce poštovního styku, poštovního spojení atd.

Nový archivní materiál osvětluje zejména vývoj vztahů česko-slovenských. Jestliže ve starších pracích, přihlízejících k poměru Čechů a Slováků v minulosti, byla věnována hlavní pozornost (v pozadí pramenů jiných) otázkám náboženským, školským, ukazují nové archivní materiály, že věcem ekonomickým a třídním připadá ve vzájemných vztazích Čechů a Slováků ve století před Bílou horou velmi důležité, ne-li přední místo. Přitom zvláštní úlohy nabyly vzhledem k svému blízkému sousedství dvě české země Morava a Těšínsko; odtud pochází většina příslušného pramenného materiálu.

Ovšem kromě ekonomicko-společenských momentů se objevují v nově získaných pramenech také některé doplňky k česko-slovenskému soužití na poli kulturním, náboženském, školském, ačkoli dosavadní česká i slovenská histo-

⁴⁴⁾ R. 1560, 10. I., v dlužním listu Tomáše Szabó Trnavě 1 postav sukna prodán počátkem r. 1560 chrudimským obchodníkem v Uherském Brodě obchodníkům trnavským za 4 zl. a za ort. — O jiných cenách ryb a sukna atd. viz II. kap. Lze dodat k r. 1555 z listu Kroměříže Trnavě ustanovení o sirotcích a čítání podle „vrubů“ (MA Trnava). — R. 1587 v listu Meziříčí n. Beč. B. Bystrici zmínky o vaření piva v Meziříčí a o ošetřování vína tamtéž (MA B. B.).

⁴⁵⁾ Strážnice Trnavě r. 1551 (MA Trnava).

⁴⁶⁾ K r. 1541 Hustopeče Trnavě: „Užívaly od pánů brněnských jako od práva vyššího naučení“ (MA Trnava). — R. 1560 Brod Trnavě se dovolával „práva dědinného“, „podle zřízení markrabství moravského“ (MA Trnava). — R. 1619, 25. XI., rychtář Napajedel Trnavě o právních záležitostech a souzení obyvatel z cizích zemí na Moravě (MA Trnava).

⁴⁷⁾ R. 1592, 21. 7. (StA Praha, Morava)

⁴⁸⁾ R. 1609, 8. VIII. (MA B. Št.).

⁴⁹⁾ OL, Camera Exaratae r. 1617.

rická literatura⁵⁰⁾ hleděla otázku tu pro údobí 16. a poč. 17. stol. vyčerpati. Ve světle nových pramenů se objasňují znova, či novými prameny tyto otázky: a) školské věci, fluktuace učitelů,⁵¹⁾ b) náboženské záležitosti a fluktuace kněží,⁵²⁾ vzájemná hmotná a morální podpora v otázkách náboženských a škol-

⁵⁰⁾ *B. Varsík*, Husiti a reformácia etc. — *J. Sasínek*, Slovenskí reprezentanti duchovního života Bratislavy v 16. a 17. stol. „Slovanská Bratislava“ 1948, str. 61 a d. — *S. Růžička*, Náboženské poměry na Uherskobrodsku v 15.—18. stol., Praha 1937. — *V. Jankovič*, Dějiny jezuitov v Bán. Štiavnicí, Bratislava 1941. — *Sl. Růžička*, O Slovácih v Uh. Brodě v 16. a poč. 17. stol. žijících a působících (Moravsko-slovenské pohraničí, Trenčín 1936, IV, č. 21/23).

⁵¹⁾ Ke školským věcem a fluktuaci učitelů: r. 1557 Fryštát na Těšinsku doporučuje Vavřince Teigra z Levoče, který studoval ve Fryštátě, aby mu bylo dáno v Levoči církevní beneficium (MA Levoča). — R. 1559, 20. 4., svědectví Prostějova o pobytu štiavnického lékaře Jiřího Grammatera v Prostějově (MA B. Št.). — R. 1563, 15. 9., Matyáš Freund z Těšina B. Bystrici, přijímá pozvání na učitele do B. B. se svolením knížete těšínského (MA B. B.). — R. 1569, 18. 4., Štěpán Radecius, varadinský biskup, žádá od arcibiskupa pražského propouštěcí listy pro nějakého Čecha, který řídí školu v Skalici, aby mohl být posvěcen (StÚA Praha, přepis, Uhry). — R. 1571 Baltazar Senkenbergensis z Opavy nabízí B. Štiavnicí kantorské služby (MA B. Št.). — R. 1582, 31. 5., Opava B. Štiavnicí, žádá, aby byly poslány bakaláři G. Wohnovi v Opavě peníze, které má u svých příbuzných a přátel v B. Štiavnicí, aby mohl snáze studovat (MA B. Št.). — R. 1583, 16. 4., Znojmo B. Štiavnicí, přimlouvá se za svého učitele, aby mu byl vydán podíl z pozůstalosti po Barboře, zemřelé v místě podřízeném jurisdikci Štiavnických (MA B. Št.). — R. 1587, 11. 9., Most v Čechách B. Bystrici, doporučuje mosteckého školmistra pocházejícího z B. Bystrice, který jde do B. B. pro nějaké věci (MA B. B.). — R. 1588 učitel z kraje slovenského jménem Florián Trenčanský, správce školy bohdanečské (MA Trenčín). — R. 1588, 1. 3., 4. 12., Jan Milius, školmistr meziříčský, který studoval kdysi v B. B., odpovídá na pozvání za učitele do B. B. a podotýká, že byl pozván též do Levoče (MA B. B.). — R. 1594, 18. 5., Jan Dolscheider, býv. měšťan a německý školmistr v Olomouci, B. Bystrici, prosí o místo (MA B. B.). — R. 1594 Jakob Wurmb, bratislavský měšťan, Bratislavě, prosí o vydání 14 tol., které musí zaplatit do Brna, kde se učil psát a číst německy, což potřeboval, aby se mohl stát řemeslnickým mistrem (MA Bratislava). — R. 1601, 1. 7., Arkleb z Kunovic a na Brodě Trenčínu, který žádal, aby propustil svého rektora do Trenčína; nemůže vyhovět, neboť rektora potřebuje (MA Trenčín). — R. 1609, 22. 10., rektor pražské koleje Karla IV. Trenčínu, na jeho přípis, aby poslal někoho k řízení školy v Trenčíně, doporučuje bakaláře Adama Proteka (MA Trenčín). — R. 1615, 2. 9., týž Trenčínu, doporučuje Ondřeje Zhorana, měšťana trenčínského, aby se mohl stát rektorem trenčínské školy (tamtéž).

⁵²⁾ R. 1512, 24. 2., Řehoř z Levenberku, olom. kanovník, píše farářům štiavnickému přímuvný list ve prospěch svého příbuzného Petra (OL, DI 46995). — R. 1534, 7. 6., Ferdinand I. Bardějovu, aby vydali nějakého Ezaia z Moravy, který je v Bardějově a tam šíří heresi (archiv Univ. knih. Bdp., odd. listin). — R. 1541, 6. 8., Jan z Pernštejna knězi Martinovi, farářům fryštskému na Těšinsku, napomíná ho, že si chce vyměnit svou faru za výnosnější ve Zvolení (MA B. Bystrica). — R. 1541, 16. 6., týž knězi Martinovi Hankovi, farářům fryštskému, žádá, aby neodcházel do Bardějova a aby se udobřil s měšťany (MA B. B.). — R. 1541 list města Fryštátu v téže věci (tamtéž). — R. 1545, 29. 1., Pavel z Žerotína a na Bzenci Trnavským ve věci bzeneckého faráře (MA Trnava). — R. 1545 o sporech mezi skalickým měšťanem Petrem a bzeneckým knězem Matějem, *Varsík* č. 194, 195. — R. 1541, 13. 6., těšínský oltářník Fabián B. Bystrici, děkuje za pozvání za faráře do B. B., ale omlouvá se, že pozvání nemůže přijmout, poněvadž jeho síly na tak velký úkol nestačí (MA B. B.). — O „slovenském“ kazateli Václavu,

ských.⁵³⁾ -- V první věci se stýkáme např. s pozváním učitele z Těšína do B. Bystrice (1563), s působením českého učitele ve Skalici (1569), s úsilím převést rektora školy v Brodě do Trenčína (1601), z druhé strany s působením učitele ze Slovenska na Moravě a v Čechách (r. 1588, 1601). — Zajímavý je přepis města Trenčína rektoru pražské školy, aby vyslala někoho ze svých mistrů, či bakalářů k řízení školy v Trenčíně. K úkolu tomu byl doporučen z Prahy Adam Protek. R. 1615 byl doporučen k témuž úkolu trenčínský občan Ondřej Zhoran. — K druhé otázce zasluhuje zmínky zejména fluktuace kněží z Těšína do B. Bystrice, z Brodu do Budatína, z Jihlavy do Štiavnice, a naopak o působení kazatelů ze Slovenska na Moravě (ve Veselí). V třetím ohledu zasluhuje pozornosti kromě některých žádostí o peníze na zřízení protestantských škol adresa seniorů augšpurského vyznání v Olomouci, zasláná Jiřimu Thurzovi s prosbou o ochranu.

* * *

Přihlédneme-li k poslední nadhozené otázce, tj. k integraci a diferenciaci ve vzájemném poměru česko-slovenském, stýkáme se v dosavadní české literatuře s názorem nepřesným, ne-li nesprávným a nehistorickým. Soudí se tu např., že nynější název země slovenské, tj. Slovenska jakožto oblasti etnografické, je původu novodobého (až z 1. pol. 19. stol.), že pojem »Slovák« přilehl k hornouherskému obyvatelstvu až za Bernoláka, a posléze, že mezi Moravou a Slo-

působícím ve Veselí na Moravě k r. 1549–50, srv. *Varsik* č. 225 a d., kromě toho další jeho listy Trnavě z let 1549–50 v MA Trnava. — R. 1564, 12. 12., Jetřich z Kunovic Adamovi Ungnadovi, nemůže najít kazatele, o jakého prosí (OL, Thurzo, irreg. 10). — R. 1580, 21. 9., Jihlava B. Štiavnici žádá o podporu vdovy a sirotků po Matyášovi Erhardovi, který před 6 lety odešel za pastora do Štiavnice, nyní zemřel a vdova se sirotky se chce vrátit do Jihlavy (MA B. Št.). — R. 1581 Ondřej Řepa z Nového Jičína B. Bystrici ve věci něm. kazatele, který se dobře srovnával s kazateli českými (MA B. B.). — R. 1581 kazatel ze Slezska v Kremnici (Slov. letopis I, str. 71/2). — R. 1582, 7. 9., Jakub Händl, kaplan biskupa olomouckého, B. Štiavnici, posílá výtisk mše jako dárek k provedení (MA B. Št.). — R. 1586, 28. 8., Štěpán Milius ze školy v Meziříčí nad Bečvou pastorovi v B. Bystrici o studiiích ve Witttenberku a o stavu meziříčské školy (MA B. B.). — R. 1588 těšínský měšťan Středulický Olomouci o žádosti B. Štiavnice „wegen eines gueten erfarnen böhmischen oder schklavonischen predikanten“ (MA B. Št.). — R. 1601, 9. 10., Arkleb z Kunovic a na Brodě ve věci kněze Daniela, faráře z Horní Němčí (MA Trenčín). — R. 1602, olom. biskup Skalici o uvěznění skalického faráře v Kroměříži (StA Krom., kop.). — R. 1610 Kateřina Pálffy Hodonínu, aby směli dosadit na faru faráře augšpurského vyznání (MA Hodonín).

⁵³⁾ K otázce pomoci nekatolíků: r. 1612, 8. 5., němečtí evang. představení Starého Města pražského B. Bystrici, prosí o podporu na stavbu evang. škol a kostelů (MA B. B.). — R. 1613, 8. 5., tíž Levoči v téže věci (MA Levoča). — R. 1615, 8. 2., senioři augšpurského vyznání v kraji olomouckém Jiřimu Thurzovi, žádají z Lipníka o ochranu (OL, Thurzo). — R. 1620, 6. 2., Jan Stumpfius, kazatel ve Znojmě, B. Štiavnici, ve věci zachování evang. víry (MA B. Št.).

venskem žádných etnografických hranic nikdy nebylo, nýbrž toliko umělé hranice politické.⁵⁴⁾

Co můžeme říci ve světle našich pramenů a jejich výkladem?

Přes velké vzájemné vztahy, které byly zjištěny zejména v ohledu ekonomicko-spoločenském, přes velkou integraci, která jimi nastala mezi zeměmi českými a Slovenskem, nelze naprosto říci, že by se přestaly cítiti hranice, které mezi oběma celky existovaly, a že by zaniklo vědomí jisté svojskosti na té či druhé straně.

Přes všechno vědomí vzájemné blízkosti a příbuznosti a přes všechnu vzájemnou fluktuaci i výměnu kultury, zboží i lidí bylo ve slovenském prostředí vědomí, že na druhé straně západních Karpat žijí Moravané a Čechové, či Čechové vůbec; a na druhé straně, na českém, zejména na východomoravském území, se objevovalo už v 16. stol. přesvědčení, že na východě západních Karpat žijí Slováci. Nikde se v moravském prostředí, či v moravských pramenech nevyskytl až do Bílé hory pojem »moravských Slováků«, či »moravského Slovenska« na jihovýchodní Moravě nebo Valašska a valašského etnického celku na Moravě východní.

Zmínky o Čechách a Moravanech, tj. příslušnicích z Čech a z Moravy, žijících na západě slovenského národního těla, jsou ve slovenských pramenech 16. a poč. 17. stol. řidší nežli zprávy o Slovácích v pramenech pocházejících z českých zemí. K r. 1559 se např. stýkáme v slovenském listu s »Čechy«, kteří zajížděli za účelem nákupu slovenského zboží (sliv) do Uherského Brodu.⁵⁵⁾ Jeden ze slovenských pramenů klade týž pojem do poč. 16. stol.⁵⁶⁾ — Doklady o Moravanech nacházíme ve slovenských pramenech zejména v 2. pol. 16.

⁵⁴⁾ F. Frydecký, Po stopách názvu Slovensko, Nové Čechy IV, 1920—21. — J. Húszk, Hranice mezi zemí moravsko-slezskou a Slovenskem, Praha 1932. — Týž, Jaký vliv vykonávala stará uherská hranice na ethnickou diferenciaci téhož kmene slovenského, Sociol. revue III, 1932. — A. Pražák, Češi a Slováci, 1929. — Týž, čl. ve Slavii XII, 1933—34, str. 578—8.

⁵⁵⁾ R. 1507, 12. 5., Trenčín, Hedvika, vdova po Štěpánu Zápolském, Trnavě, „jestli máte Čechův přes město naše pustiti“ (Varsik č. 7, Archiv slovenský ve Slovensnosti III, 1865, s datem 1504). — R. 1559, 27. 10., Ilava Brodu (okr. archiv Bojkovice).

⁵⁶⁾ Např. r. 1578, 5. 1., Turčanská stolice potvrzuje svědeckou výpověď Davida Davidova o hranicích panství lednického proti Moravě, „possessiones Senicza, Lehota et Strelne ad marchionatum Moraviae spectantes . . . , quam quidem per Moravos erectam fuisse . . .“ (OL, ANR, fasc. 1170, No 21). — R. 1586 Andreae Balasa responsi fragmentum ad mandatum captivorum Moravorum (OL, Balasa). — R. 1587 výslech svědků z pohraničí moravsko-slovenského v úseku brumovsko-lednickém, provedený v Rovném na straně slovenské: 23. svědek Jan Prečinský o studánce, kterou Moravané zaponou Slovenka; 24. svědek: „Moravi ex possessionibus Ztrnelne et Frankova Lehota avena et caponibus domino Podmaniczko ad arcem Lednicze solvissent“, 43. svědek Michal Hajný: „Moravos montibus usos fuisse“; 94. svědek Jan Germir: „Moravien-ses censum domino Podmaniczky dedissent“ atd. (E. Lukinich, A. Podmaniczky, str. 519 a d.). — R. 1615, 9. 3., provisor lednického panství Retz J. Thurzovi, nazývá obyvatelstvo brumovského panství „Moravi“ (StUA, Morava). Atd.

a poč. 17. stol. Jinak zpravidla se mluví ve vzájemném styku (zejména za čas-
tých pohraničních sporů) o příslušnících z toho, či jiného moravského panství
nebo z východomoravských vesnic.⁵⁷⁾

V českých pramenech 16. a poč. 17. stol. (zejména moravských) nezmi-
zel sice starý název »slovenská země«, »slovenská hranice«, »Slováci«⁵⁸⁾ etc.,
jímž jako v českých kronikách 15.—16. stol.⁵⁹⁾ byli míněni buď Slované vůbec,
slovanský jazyk nebo slavonská hranice, slavonská, či slovinská země na jihu.
Nezmizel tu ani pojem »Uher«, »Uhři« atd. Ale ve styku s etnickou oblastí
slovenskou, ve styku se slovenskými městy, se slovenskými feudály i poddanými
se objevoval — a to ne v územním, ale v národnostním slova smyslu — pojem
»Slovák«, »Slováci«, »Slovensko«, »Slováky« (tj. slovenská země).

Jestliže pojem »Slovensko« (Sclavonia) v českých pramenech se objevil r.
1574,⁶⁰⁾ výrazy »slovenský«, »Slováci«, »Slováky« (tj. oblast Slováků), »v Slo-
vácích« (tj. mezi Slováky), »do Slováka« (tj. na Slovensko) atd. se množí při-
bližně od poloviny 16. stol. a nikoli teprve, jak soudila starší literatura,⁶¹⁾ až

⁵⁷⁾ StA Brno, Pam. sněm. z 2. pol. 16. stol., k r. 1571 a dále, „na hranicích slovenských“, „v slovenské zemi“ (tj. na hranicích slovinských v slavonské zemi).

⁵⁸⁾ Např. Konáč z Hodištkova v překladu Aeneášovy kroniky praví, že dílo to přinese užitek Čechům, Slovákům, Moravanům i Polákům: Slováky jsou tu míněni jižní Slované. — Hájek vypravuje o uvedení slovanských kněží, „Slováků“ do Emauz. Blahoslav píše (r. 1571) o Slovácích čili Charvatech, jinde však o „Slovácích, kteří v uherské zemi při pomezí moravským jsou“ nebo o tom, že „mnozí Moravci zle říkají po slovensku“. Paprocký koncem 16. stol. užívá názvu „Slováci“, „slovenský“ pro „Slované“, „slovanský“.

⁵⁹⁾ Např. r. 1520, 11. 11., Vilém z Pernštejna Janu Kunovi z Kunštátu odpírá svou přimluvu v jednání v Uhrách a píše nelibě o mandátech, potvrzených „pod uherskou pečeti“ (Archiv český II, str. 142—3). — R. 1520, 13. 11., týž pánům a rytířstvu markrabství Moravského, „království České jest rozdílné s královstvím Uherským“ (tamtéž, str. 144—5). — R. 1584 stavové moravští císaři o gruntech Bernarda Žerotína, kterým je od některých „Uhrů“ ubližováno (StÚA, Morava). — G. Dobner v cit. edici atd.

⁶⁰⁾ Posel Kavky Říčanského z Brumova Jan Netolický, který prostředkoval styky r. 1574 mezi Rožmberkem, Kavkou a Poláky a byl nucen jít z brumovského panství do Polska nikoli přes hranici slezsko-polskou, nýbrž oklikou přes Pováží a slovenské hory, píše ve svém listě z r. 1574, 28. 8.: „Cum ego per tam ardua itinera tantosse coles et silvas per Sclavoniam oogebar transire...“ (Wierzbowski, Dvě kandidatury, Varšava 1889, dodatek I, str. 21).

⁶¹⁾ K r. 1549—50, „slovenský“ kazatel Václav ve Veselí na Moravě v korespondenci s Trnavou (MA Trnava). — R. 1557 ve „Svědomech lidských“ (Okr. archiv Bojkovice): „při jarmarce... na hospodu čtyry Slováci přišli...“ — R. 1570 o občanu v Lipníku nad Bečvou Václavu Hnátovi, který „se v Slovácích oženil“ (MA Lipník). — R. 1576 „komusí do Slováka“ (Peřinka, Dějiny Kroměříže I, 211). — R. 1577, 12. 4., Zdeněk Kavka Říčanský Andrášovi Balašovi na Bystrici Povážské, „poddaní moji na Slováky laskavi nejsů“ (OL, ANR, fasc. 403). — R. 1577, 29. 7., hejtman markr. Moravského Zdeněk Lev z Rožmitálu Štěpánu Telekesymu na Lednici o pohraničních sporech brumovsko-lednických: „ti pak Slováci nemohouce tu nic provéstí... do Slováka sou se mocně odvedli“ (tamtéž, fasc. 404). — R. 1577 Zdeněk Kavka Říčanský z Brumova Rudolfovi II., nařiká na vpády z lednického panství: „nějací Slováci z Púchova, městečka toho Telekesyho... poznati račťe, což bych já sobě... na ty Slováky...“

stížiti měl" (StÚA, Morava). — R. 1578 Zdeněk Kavka Říčanský císaři o sporech s Lednicí: „jinde v Slováctích“, „k Slováckům se obrátili“, „obávaje se, abych od těch Slovákův v gruntech svých dědičných... k úkažení nepřišel... pro ty nezbedný Slováky okolo mne přisedící“ (tamtéž). — R. 1578 Beneš Doubravský, služebník na Brumově, o případu ve Francových Lhotách, kam „nějací Slováci přišli“ (OL, Bdp., ANR, fasc. 403). — R. 1580 Zdeněk Kavka Říčanský císaři o sporech s lednickým panstvím: „ode všech jiných Slovákuov, kteříž tu okolo statečku mého přisedí... abych se proti Telekešimu a všem Slováckům okolo mne obývajícím... pokojně choval... nětco horšího, k čemuž se oni Slováci všelijak chystají... s těmi všemi okolními Slováky, s kterými o grundy a hranice činiti mám... a snad bych ty Slováky k tomu přivedl, že by více do této země vpády činiti nechtěli...“ (StÚA, Morava). — R. 1581 stavové moravští císaři Rudolfovi o sporech na moravsko-slovenském pohraničí v oblasti Brumovska a Lednicka: „... někteří chudí lidé z několika vesnic k hranicím slovenským příležitých... a jiných vůkolních Slováků... rozepře s jinými slovenskými sousedy trvá, a ti Slováci ce přece častými vpády na grundy... země této moravské spokojiti nechtí...“ (StA Brno, kop. pam. sněm.). — R. 1583 moravští stavové císaři Rudolfovi o pohraničních sporech: „... jaké jest nám suplikací pan Zikmund Nekeš podal, v ní sobě do pana Balaši Andreáše z Bystřice Slovenský stížnost kladouc...“ (tamtéž). — R. 1583, tiž císaři o sporech v oblasti brumovsko-lednické: „... jaké se veliké ublížení poddaným k statku brumovskému náležejícímu děje od Slováků... paní, jaké jsou ti Slováci těm chudým lidem učinili...“ (tamtéž). — R. 1583 Zikmund Nekeš z Landeku, majitel panství vsetínského, ve sčítání lidu svého panství, kde „ve vsi Hovězí častými vpády od Slováků nenadálá škoda stala a děje“ (StA Brno, Bočkova sb. č. 11084). — R. 1585 Zikmund Nekeš z Landeku, stížnost v příznávacích listech poddaných, že nemůže odvésti berni: „jakou velikou a téměř nenabytú škodu při statku mém vsetínském snáším od Slováků, jsouc ve velikém soužení dnem i nocí“ (StA Brno, Přízn. listy poddaných č. 142). — R. 1585 olomoucký biskup hejtmanu hukvaldskému o vpádech na majetky Zikmunda Nekeše: „poddaní k zbrani povstali... z těch Slováků nemálo zbili...“ (StA Krom., kop.). — R. 1585 stavové moravští císaři Rudolfovi, stížnosti na Andreáše Balašiho na Slovenské Bystřici (StA Brno, kop. pam. sněm.). — R. 1585 zpráva o hraničních sporech mezi Vsetínkem a Povážskou Bystřicí se strany mor. stavovských úředníků císaři: „velikou stížnost a žalobu proti Ondřejí Balazimu a některým jiným uherským a slovenským pánům“ (StÚA Praha, hranice; Okr. archiv Vsetín). — R. 1587 Zikmund Nekeš z Landeku v příznávacích listech poddaných: „jsouce v nemalém nebezpečení, outratách a soužení chudých poddaných svých již nemalý čas od těch Slováků postaven... dokud by ta věc mezi Slováky a mnou srovnána nebyla...“ (StA Brno, Přízn. listy č. 125). — R. 1588, olom. biskup Pavlovský Fridrichovi z Žerotína: „Valaši mají dobytky velmi daleko v horách až tam při hranicích uherských a slovenských“ (StA Krom., kop.) — R. 1589, 12. 6., Zikmund Nekeš z Landeku Hynkovi Brtnickému z Valdštejna: „ne všeci Slováci mezi svůj houf živi a zdraví se vrátili“ (v souvislosti se vpádem na Vsetínsko — StÚA, Morava). — R. 1590, tiž císaři o vpádech Balažiho z Pov. Bystřice: „byli... od týchž Slováků mrdování... Slováci poddaní pana Balaže... 13 kusův dobytka v Pliskovci pobrali... ty vězné Slováky sem propustil a až na hranice slovenské vyprovoditi poručil“ (StA Krom., volná kor.). — R. 1590 svědkové Bernarta z Žerotína a Zikmunda Nekeše při pohraniční komisi r. 1590; o sporech na hranici hukvaldsko-rožnovsko-bytčanské: „jednak Vsetínští, jednak Slováci dobytky zajímali... Slováci na druhú stranu přepásali... v těch místech pod Javorníkem, když sou Slováci přeháněli... Slováci nějaký dobytek pod Javorníkem Hověžským vzali... po vyhození Mezříčí šel do Slováků... Valaši slovenští pronajímali od Bernarda z Žerotína vrchy...“ (StA Krom., hranice). — R. 1603, měšťan Lipníku „se do Slováků odebrati mřnil“ (MA Lipník). — R. 1603 gruntovní kniha Tylovic na Vsetínsku o Janu Ukropci z Tylovic, „jest jemu od Slováků dobytek pobrán“ (StA Uh. Hradiště). — Od r. 1605 viz doklady

počátkem 17. stol., či později. — Vše bylo výsledkem vzájemných styků a svazků, v tom zejména v oblasti ekonomicko-společenské i vzájemného sebezpoznání. Nešlo tu tolik o pojem teritoriální, nýbrž ponejvíce národopisný. Bylo to označení svébytné oblasti po stránce etnické, jazykové a vlastně i politické, lišící se stejně od území maďarského jako (a to v jiném ohledu) od území českého.

* * *

Vyplývá bezpochyby už z předcházející úvahy, že mezi prameny k československým vztahům ve století před Bílou horou zaujímají listy (po případě listiny) místo mimořádně důležité. Zvláštní hodnota korespondence spočívá tu především v tom, že na rozdíl od pramenů ostatních (třicátkových seznamů aj.) zachycuje historicky významné jevy ve vši konkrétnosti, s podrobnostmi, jejichž znalost může být pro plné pochopení často užitečná. Úřední kniha zaznamenává zpravidla staticky; list naproti tomu představuje svůj předmět ve vývoji a často v souvislostech. Proto bylo v rámci této publikace přisouzeno listům a listinám zvláštní místo i tím, že jsou vydávány v plném textu.

Listy a listiny, které následují, nejsou ovšem zdaleka vším, co vydavatelé k řešení vytčeného úkolu shromáždili: jsou pouhou částí z více než trojnásobného množství. Jde tedy v následujícím o edici výběrovou. Vydavatelé si byli plně vědomi obtíží, jež s sebou jakákoliv výběrovost vždycky přináší. Zejména si uvědomovali, jak nesnadné je zachovat důslednost při výběru materiálu a jednotnost pohledu i měřítek. Množství dochovaného materiálu a snaha o přehlednost si však takový typ edice přímo vynutily.

Výběr byl proveden zejména z těchto hledisek:

a) Do edice byly pojaty pouze ty listy (resp. listiny), které jsou produktem vlastního styku českých zemí se Slovenskem, tj. především listy českých pisatelů slovenským adresátům a opačně. Stranou byly ponechány (ač v předcházející studii využity) listy, které — dá-li se tak říci — nepřesly zemskou hranici,

u *Fr. Kamenického*, Vpády Bočkajovců na Moravu, a *A. Pražáka*, Češi a Slováci. Kromě toho např. r. 1612, „Slováci a Uhři blíž města Skalice“ (StA Brno, pam. sněm.). — R. 1619 „pan Kavka z Brumova dal... někam do Slováků odvésti...“ (StA Brno, kop. pam. sněm.). — R. 1620, 19. 7., Klobouky Žilíně, doslechli se, že by „lid polský nepřátelsky zase do Slováků se tlačiti měl“ (MA Žilina). — R. 1620 v kronice města Holešova o vpádu kozáků „přes slovenskou zemi“ a o tom, že byli „zbiti od Slováků“ (*Fialová*, Kronika města Holešova, str. 76). — R. 1620, 21. 12., úředník na Rosicích: „tí, kteříž ty mušketýry sem přivezli, sou z Slováků“ (*F. Hrubý*, Moravská korespondence I, 43). — Kromě toho lze uvést z gruntovnice *Rožnovské* k r. 1588: „umrúc Jan Polášek [z R.] v Slováčích, posláno na pohřeb a... do Slováků 1 zl.“ (grunt. Rožn. 3542, f. 19a, StA Uher. Hradiště). — R. 1617, 27. IV., fojt a všeka obec dědiny Veliké Vrbky K. M. z Žerotína: „co se dotýče těch našich sousedů Slováků“ (StUA Praha, Hranice M/16). — 1617 Brod Uherský stavům moravským: „Slováci ze vsí tak řečené Bošace“ (tamtéž). — R. 1617 obec městečka Lípová K. M. z Žerotína: „My, chudí poddaní... veliké ublížení a zkrácení od Slováků z dědiny Vrbovců... trpěti a snášeti musíme“ (tamtéž) atd.

byť se česko-slovenské otázky přímo dotýkaly (např. listy poddaných, jimiž se obracejí k svým vrchnostem se žádostí o intervenci na Slovensko, stížnosti moravské šlechty k zemským úřadům ve věci hraničních sporů apod.). Rovněž nebyly do edice zařazeny listy, v nichž pojednávají o slovenských záležitostech sice Čechové (resp. Moravané či Slezané), ale takoví, kteří se na Slovensku buď naturalisovali, nebo tam aspoň zastávali místní úřady (např. listy Kostků, listy těšínské kněžny Hedviky, manželky Štěpána Zápolského, apod.): v těchto případech jde totiž v podstatě o interní záležitost slovenskou, související s českým prostředím jen nepřímou. (Podobné stanovisko zaujali vydavatelé pochopitelně i v případech opačných — u Slováků, naturalisovaných v českých zemích). Toto vymezení se stalo nutným v zájmu jednotné osnovy edice. Odpovídá také nejlépe zaměření celé knihy. — Pojem »českých zemí« chápali vydavatelé ve smyslu spíše dnešním než historickým: v edici se to projevilo tak, že byly zařazeny pouze kusy vzniklé na území *dnešní ČSR*,⁶²) kdežto dosti hojný materiál z ostatních částí býv. českého státu byl ponechán stranou (v něm hlavně mnoho listů vratslavských aj.). K tomuto stanovisku vedlo vydavatele — kromě dostatečného množství materiálu vskutku »domácího« — také kritérium jazykové, neboť valná část materiálu z Vratislavi a okolí není psána česky.

b) Vzhledem ke skutečnosti, že korespondence Čech a Moravy se Slovenskem z této doby je po stránce obsahové dosti stereotypní (souvisejí to s úzkým okruhem otázek, o nichž se nejčastěji korespondovalo), bylo třeba vybrat takové kusy, které, pojednávajíc o záležitostech typických a běžných, informují jaksi mimoděk o pozoruhodných podrobnostech, které jiné kusy, v zásadě téhož obsahu, ale stručněji formulované, neobsahují. Byla prostě dána přednost těm listům, po případě listinám, u nichž se nejvíce uplatnila přednost historických pramenů tohoto typu, tj. zevrubný a životný záznam skutečnosti. (Tato zásada byla uplatněna méně přísně při zařazování korespondence z míst od slovenské hranice vzdálenějších, hlavně z Čech. Zde byla do edice pojata většina získaných kusů, byť byl jejich obsah i významem podružnější — důležitý je tu především styk na větší vzdálenost. Proto je v edici podíl listů pocházejících z Čech vůči moravským poněkud výhodnější, než byl v souhrnu shromážděném archivním výzkumem. Údaje, obsažené v předcházející studii, dávající představu o skutečném poměru, uchrání uživatele edice před zkresleným dojmem.) V duchu celkového zaměření publikace byl také včleňován v první řadě materiál, který přispívá k lepšímu pochopení otázek hospodářsko-spoločenských, tedy té oblasti, již se věnovalo dosavadní studium česko-slovenských vztahů nejméně. Ale ani listy jiné povahy (zachycující otázky národnostní, vojenské, kulturní aj.), pokud jejich znalost může dnešní vědomosti obohatit, nebyly opomenuty.

c) V ohledu jazykovém dali vydavatelé zpravidla přednost listům a listinám

⁶²) Výjimku tvoří pouze listy panovnické.

psaným v jazyce domácím. Čeština byla ve styku mezi českými zeměmi a Slovenskem v té době jazykem nejužívanějším. Není ovšem málo ani listů německých (ponejvíce z větších moravských měst — Brna, Olomouce, rovněž ze slezské Opavy — nejčastěji měšťanům slovenských měst horních a východních) a latinských (tu opět zejména v korespondenci šlechtické); ty zahrnuli vydavatelé do edice potud, pokud zachycují některé skutečnosti závažnější, v česky psaných listech obyčejně nedoložené. Česky psaným listům mohli dát vydavatelé přednost i z toho důvodu, že použití toho či onoho jazyka nesvědčí vždy jednoznačně ani o národnostní příslušnosti pisatelově či příjemcově — někdy záleželo také na kancelářských zvyklostech či možnostech. (Jsou známy případy, že týž pisatel píše témuž příjemci dvěma různými jazyky.)⁶³⁾

d) Do edice byly zařazeny v zásadě pouze listy a listiny dosud nevydané. Pokud bylo několik kusů otištěno v přílohách k časopiseckým studiím J. Macůrka,⁶⁴⁾ stalo se tak bez příslušného kritického aparátu, ne tedy způsobem vpravdě editorským.

* * *

Pokud jde o technickou stránku edice, byla vydavatelům vůdčí směrnicí nedávno uveřejněná ediční pravidla, zpracovaná F. Roubíkem z podnětu Komise pro vydávání pramenů k novějším dějinám.⁶⁵⁾ Protože jsou tato »Pravidla«⁶⁶⁾ snadno dostupná a odborníkům dnes už známá, upozorníme v dalším pouze na ty ediční zásady, které rámcová a v některých bodech jen povšechně formulovaná »Pravidla«⁶⁶⁾ neobsahují, po případě vytkneme jednotlivosti, v nichž se vydavatelé od »Pravidel«⁶⁶⁾ (zpravidla v zájmu stručnosti či pro některé technické obtíže)⁶⁶⁾ částečně odlišili.

Jednotlivá čísla edice se skládají z těchto součástí: A. ze záhlavního registru s datem, B. z vlastního textu, C. z údaje o způsobu dochování a místě uložení, D. z poznámek textových, E. z poznámek věcných. (Za několika čísly následuje kromě toho zvláštní *poznámka*, kterou v poznámkách textových nebylo dobře možno vyjádřit.)

K jednotlivým součástem třeba připomenout:

A. *Záhlavní regist s datem*. Pro stručnost se jméno a titul odesílatelů a příjemců uvádějí v registru často zkráceně. Nevypočítávají se např. všechny tituly a pozemkové držby (obsažené obvykle v podpisu či v adrese), v korespon-

⁶³⁾ Např. těšínská kněžna Sidonie Kateřina Banské Štiavnici.

⁶⁴⁾ V posledních ročnících časopisu Valašsko, Slezský sborník, Sborník prací filol. fakulty v Brně a Historické štúdie.

⁶⁵⁾ Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.—20. stol.) Archivní časopis 1957, str. 59—65.

⁶⁶⁾ V některých případech bylo nutno pracovat s fotokopii materiálu, které nebyly bezvadné, po případě úplné.

denci městské se rovněž příjemce udává stručněji, např. »městu Trnavě« (nikoli, jak je uvedeno v originále, např. »rychtáři, purkmistru a radě města Trnavy«, »purkmistru, přísežným a vši obci města Trnavy« apod.). Původní znění adres, jejichž stylisace je většinou velmi stereotypní⁶⁷⁾ a pro pochopení listu celkem bez užitku, jsme s ohledem na dostatečnost údaje v registru vypouštěli.

B. *Vlastní text listů a listin.* Zde třeba především uvést některé poznámky k transkripci textů česky psaných, tvořících v této publikaci většinu.

Při edici česky psaných listů a listin bylo užito (ve shodě s »Pravidly«) transkripce fonetické. Námitky, které se nedávno proti fonetické transkripci ozvaly,⁶⁸⁾ bezpochyby neobstojí. Váhu námitky, že fonetickou transkripcí lze tu a tam znesnadnit práci filologovu, jistě převáží — nehledíc už na nutnost zachovat základy platných edičních pravidel — nepoměrně větší přístupnost textu i neodbornému čtenáři, zvláště u publikace, která sleduje v prvé řadě aktuální otázky historické, nikoli jazykovědné. (Rovněž nebezpečí, že fonetická transkripce setře prvky slovakisující, je v našem případě minimální; listů slovenského původu je v edici velmi málo.)

K transkripčním zásadám českých textů, upraveným »Pravidly« jen rámcově, připojujeme některé další zásady, jimiž jsme se při přepisu řídili:

1. Přes námitky v poslední době vyslovené⁶⁹⁾ vyznačovali jsme kvantitu samohlásek podle současného stavu spisovné češtiny. Vydavatele k tomu opravňuje skutečnost, že převážná většina vydaných kusů pochází z českých zemí, kde od 16.—17. stol. nedošlo, pokud jde o kvantitu, dodnes k podstatnějším změnám. Zvuková podoba češtiny 16.—17. stol. vystihne se takto bezpochyby přiléhavěji než při onom postupu, který se různost kvantity nepokouší vůbec vyznačit. Nelze ovšem popřít, že u písemností slovenského původu (v naší publikaci ostatně nečetných) mohlo tak dojít k jistému zkreslení fonetické podoby dokumentu. Tento nedostatek je však do značné míry kompensován tím, že se textovou poznámkou upozorňuje na všechna místa, kde je dlouhá kvantita (zdvojením samohlásky) už písařem vyznačena (např. *slovutnee*).

2. Jotace samohlásky *e* v *ě*, ať je v originále vyznačována *ie* nebo (méně

⁶⁷⁾ Např. „Moudrým, opatrným purgmistru a starším města Žiliny, sousedům nám vzácně milým“; „Urozenému pánu, panu Štefanovi Telekešimu z Debretu a na Lednici, panu bratru a sousedu mému zvláště milému“; „Vysoce urozenému pánu, panu Andrášovi Balazimu z Darmatu a na Bystrici, jeho milosti arciknížete rakúského komorníku a panu bratru a susedu mému vždycky zvláště milému“; „Urozenému pánu panu hraběti Jiřímu Thurzovi z Betlemfalvy, na Oravě a Vyči, dědičnému hraběti hrabství Oravského, J. M. krále uherského etc. radě, palatinu království Uherského a nejvyššímu sudímu krajiny Kumánské, panu sousedu a příteli našemu zvláště milému a pánu k nám laskavě příznivému“ apod.

⁶⁸⁾ *Varsik*, cit. ed., str. 7—8.

⁶⁹⁾ Tamtéž.

často) *ě, é*, je vždy transkribována jako *ě*. (Hlásková skupina *-ie-* je přepsána beze změny jen tam, kde vystupuje na místě pozdějšího *í* — např. *hornie*). Pokud někteří písaři vyznačují jotaci značně nedůsledně, je transkripce upravena podle dnešního stavu a pod textem je upozornění v poznámce.

3. Rozlišování *i* a *y* je upraveno s přihlédnutím k dnešnímu stavu.

4. Hláskové skupiny *czí+samohláska*, *rzí+samohláska*, *ssi+samohláska*, *zi+samohláska* jsou přepisovány prostým *č* (*ř, š, ž*)+*samohláska* (např. *czias* = *čas*, *rzeika* = *řeka*, *ssienk* = *šenk*, *ziadam* = *žádám* apod.). Jenom výjimečně — v písemnostech slovenského původu, na místech, kde se příslušná souhláska mohla skutečně měkčit (např. *czias* — vysl. jako *čias* apod.) — je původní pravopis uveden v textové poznámce.

5. Písmena *s* a *z* jsou v přepise ponechávána podle pravopisu předlohy. Pouze tam, kde se obě písmena vyskytují v předloze vedle sebe, přepisuje se zpravidla podle dnešního stavu (např. *vzskazujeme* — *vzkazujeme* apod.). Podobně je tomu s písmeny *g* (vyslovovaného jako *g*, nikoli jako *j*) a *k* (např. *purgkmistr* — *purkmistr* apod.).

6. Hlásková skupina *kd-* v tvarech zájmena *který* se přepisuje podle dnešního stavu.

Latinské texty byly přepisovány beze změny, s tou výjimkou, že skupina *i+samohláska* (v těžce slabice!) byla transkribována jako *j+samohláska* (např. *iam* — *jam*, *ieiunium* — *jejunium* apod.).

Německé texty byly přepsány v podstatě podle běžných transkripčních zásad.⁷⁰⁾ Vzhledem ke skutečnosti, že německy psané listy mají v edici jen nepatrný podíl, nebylo by účelné vyrovnávat se na tomto místě s transkripčními zásadami německých textů, mimořádně složitými. Připomínáme pouze, že zdvojení souhlásek ponechali vydavatelé jen tam, kde mělo fonetickou funkci (zkrácením předchozí samohlásky) a že nebylo rozlišováno *i* a *y* předlohy.

Bez ohledu na jazyk textu byly dále uplatňovány tyto zásady:

1. *Velká počáteční písmena* byla v transkripci vyznačena podle dnešního pravopisného usu. Pokud jde o vlastní jména osob, není pro studované období jisto, zda lze považovat za vlastní jména přízviska vyjadřující nositelovo zaměstnání (např. *kovář, řemenář, krejčí, masař, zlatník* apod.). S ohledem na jednotnost považovali vydavatelé ve všech případech mimo ty, v nichž — jak vyplývá z obsahové souvislosti — jde dokazatelně o pouhé označení zaměstnání, taková jména za vlastní a transkribovali je s velkým počátečním písmenem (např. *Jan Řemenář, Pavel Masař* apod.), i když patrně ve všech případech o skutečné vlastní jméno nešlo.

⁷⁰⁾ V platnosti zůstávají vlastně stále Grundzüge für die äussere Textgestaltung bei der Herausgabe von Quellen zur neueren Geschichte, München 1931.

2. Ve shodě s »Pravidly« byly všechny *číselné údaje* — kromě níže uvedených výjimek — přepisovány číslicemi arabskými, při čemž se čísla, která jsou v předloze psána římským způsobem, označují textovou poznámkou. Výjimečně byly římské číslice ponechány v latinských datovacích formulích, a to jednak při udání dne pomocí církevního svátku (např. *feria IV post sanctum Georgium*), jednak v datování podle římského kalendáře (např. *III. Idus Martias*). Letopočty byly však vždy přepsány číslicemi arabskými.

3. *Zkratky v textu* — kromě nejběžnějších — byly rozepisovány bez označení. Pouze tam, kde ze zkratky nelze s jistotou vyčíst podobu celého slova (např. *so Jiří lze číst svatého i svatýho*), byla zkratka vyznačena hranatou závorkou (např. *s[svatéh]o*). Z běžných zkratk vyjadřujících zdvořilostní oslovení či titul (např. *vaše milosti, vaše opatrnosti, jeho císařská milost, dominatio vestra* apod.) byly rozepsány jen ty, k nimž je připsána pádová přípona (např. *V. M^{ti}mi* — *Vašimi milostmi, Jeho Mt Cau* — *jeho milost císařskou, D^m Vram* — *dominationem vestram* apod.), kdežto nerozepsány zůstaly zkratky tam, kde příslušnou pádovou příponu pisatel nepřipsal (např. *V. O., Va. Op., J. M. C., I. D. V.* apod.⁷¹⁾

C. *Způsob dochování a uložení*. Edice obsahuje převážně čistopisy, méně současných opisů a konceptů. Při údaji o způsobu dochování neuvádíme (ostatně ve shodě s »Pravidly«) pečete a sekrety a v důsledku toho ani jiné pověřovací prostředky — především vlastnoruční podpisy, pokud doplňují podpis »nevlastnoruční«, tj. psaný rukou písařovou, jakož i přípisky »*manu propria*« apod. Vlastnoruční podpis je ponechán tam, kde není jiného podpisu psaného rukou písařovou (s příslušnou textovou poznámkou); podobně přípisek »*manu propria*« jsme ponechali jenom u listů, které jsou celé psány rukou skutečného autora — odesílatele. Vynechali jsme i ojediněle se vyskytující poznámky kancelářské apod.

Údaje o archivním uložení se omezují převážně (zejména u archivů městských) na udání názvu příslušného archivu. V době, kdy byl prováděn archivní výzkum pro tuto publikaci (tj. převážně do r. 1954), nepokročily pořádací práce ve většině archivů ještě natolik, aby bylo možno označit jednotlivé kusy přesnými signaturami. Tato skutečnost nezpůsobí ovšem vážnějších obtíží, protože korespondence je dnes, kdy pro uspořádání slovenských archivů bylo mnoho vykonáno, v těchto archivech uložena obvykle v prostém chronologickém pořádku (ve fondech zv. »*missiles*« nebo pod.) a lze ji podle nejběžnějších pomůcek archivu snadno dohledat.

D. *Textové poznámky* se vztahují k písařským omylům, škrtům, přípisům, nejistému čtení apod. I zde je použito obvykle transkripce fonetické,

⁷¹⁾ Seznam použitých zkratk srv. na str. 169.

pokud si povaha poznámky (upozorňuje-li např. na omyl) nevyžaduje přepisu paleografického. (Tak např. je dodatečné nadepsání slova *Jiřík* vyznačeno poznámkou: Nadepsáno *Jiřík*, ačkoli je jméno v originále psáno *Girzik*. Naproti tomu např. písařův omyl ve slově *všecky* bylo pochopitelně v poznámce třeba zaznamenat: Psáno *vczeczy*, neboť jinak by omyl nemohl být vystižen.)

E. *Věcné poznámky*. Nejčastěji jsou zde 1. identifikovány místní názvy, 2. identifikovaly osobnosti, o nichž se text zmiňuje, 3. přepočítávány datovací údaje, 4. vysvětlována nejasná místa textu.

Ad 1. Názvy obcí, které dnes nejsou sídlem ONV, jsou ve všech případech identifikovány podle současného správního zařazení na základě Administrativního lexikonu obcí Republiky československé 1955. Města okresní (resp. krajská) jsou vysvětlena poznámkou jenom v tom případě, že se jejich název liší od názvu uvedeného v textu do té míry, že by u čtenáře méně zasvěceného mohl vzbudit nejistotu nebo omyl⁷²⁾ (např. Mezeříč nad řekou Oslavou — dnes Velké Meziříčí apod.). Poznámkou se však nevysvětlují takové místní názvy, u nichž došlo v důsledku vývoje jazyka jenom k pravidelné hláskové změně (např. Vysoké Mejto, Olomúc apod.) nebo k pouhému přehození slovosledu (např. Brod Uherský apod.). V cizojazyčných listech je poznámkou vysvětlen každý místní název, pokud není v cizojazyčné podobě skutečně notoricky znám (jako např. Prag, Vienna apod.).

Zásada vysvětlit poznámkou pravidelně pouze obce bez okresních úřadů vznikla ze snahy o jednoduché, objektivní měřítko. Není ovšem pochyby, že ani poloha některých okresních měst nebude každému čtenáři známa. Tento nedostatek odstraní do značné míry rejstřík, v němž jsou názvy dnešních okresních měst, pokud se v textu vyskytují, určeny podle příslušnosti k jednotlivým krajům.

Poznámkami nejsou identifikovány ty místní názvy, které se objevují jako pouhá součást šlechtického jména (např. Ladislav Popel z Lobkovic a na Zbirohu apod.).

Přídavná jména odvozená od místních názvů jsou identifikována tímto místním názvem (např. bystřický — Bystřice, okr. Český Těšín; šemnický — Banská Štiavnica apod.).

Ad 2. Osoby zmíněné jen obecně (např. *jeho milost pán náš, vrchnost brumovská* apod.) jsou identifikovány většinou na základě běžných příruček.⁷³⁾

⁷²⁾ Výjimečným případem je tu město Těšín, které nelze dobře ztotožnit ani s Českým Těšínem, ani s polským Cieszynem, neboť dnešní města vznikla umělým rozdělením. Proto pův. název Těšín byl ponechán bez poznámek.

⁷³⁾ Zejména: L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Brno 1937; Ottův slovník naučný nové doby aj.

Identifikováni nejsou pouze domácí panovníci, jejichž znalost lze obecně předpokládat, a nejvyšší hodnostáři v podpisech stavovských přípisů (*kardinál biskup, hejtman*), kde vystupují zcela neosobně.

* * *

Vydavatelé považují za milou povinnost upřímně poděkovat na tomto místě všem, kde se o tuto publikaci jakýmkoli způsobem zasloužili. Děkují na prvním místě pracovníkům jednotlivých archivů, z nichž byl čerpán materiál k této edici, za podporu při heuristickém výzkumu. Děkují dále pracovníkům brněnské filosofické fakulty dr. Františku Hejlovi, dr. Zdeňku Konečnému a dr. Josefu Válkovi a pracovníkům Slovanského ústavu ČSAV dr. Františku Matěj-kovi, Milanu Šmerdovi a dr. Vladislavu Štátnému za pomoc při shromažďování a uspořádání archivního materiálu. Zvláštním díkem jsou zavázáni doc. dr. Arnoštu Lamprechtovi, kandidátu filologických věd, který jim poskytl cenné informace jazykovědné.

* * *

Poznámka. Heuristický výzkum pro tuto publikaci jsem prováděl většinou sám, v několika případech za součinnosti kolektivu (v němž pracoval mimo jiné i M. Rejnuš). Napsal jsem dále předcházející úvahu (kromě závěru, v němž se pojednává o edičních zásadách — tento závěr vznikl prací Rejnušovou).

M. Rejnuš mi byl velmi nápomocen při čtení fotokopíí a filmů. Po výběru jednotlivých kusů, který jsme provedli společně, listy (částečně za mé pomoci) transkriboval a upravil podle edičních zásad. Technickou stránku edice obstaral sám. M. Rejnuš mi byl také v některých případech nápomocen při hodnocení materiálu.

Podíl M. Rejnuše na publikaci dosáhl toho stupně, že jsem považoval za nezbytné vyjádřit jej i spoluautorstvím. J. M.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

d. — denarius (denár)	fl. — florén (zlatý)
d. alb. — denarius albus	flor. — dtto
D. N. C. — dominus noster clemens- tissimus	gr. — grossus (groš)
D. V. E. — dominatio vestra egregia	gr. alb. — grossus albus (bílý groš)
Do. V. E. — dtto	I. D. V. — illustrissima dominatio vestra
E. E. W. — euer ersame weisheit	Ill. D. V. — dtto

J. K. M. — jeho královská (knížecí)
milost
J. M. C. — jeho milost císařská
J. M. K. — jeho milost královská
J. V. K. M. — jeho velkoknížecí
milost
kr. — krejcar
MA — městský archiv
OL — Országos Levéltár (zemský
archiv)
O. V. — opatrnost(i) vaše
O. Va. — dtto
PA — pôdohospodársky archiv
P. V. — prudentia vestra

r. — reinisch (rýnský)
S. C. — sua caesarea (majestas)
ss. — sexagena (kopa)
ss. míš. — kopa míšeňská
SNM — Slovenské národné múzeum
StA — Státní archiv
StÚA — Státní ústřední archiv
T. D. — tua dominatio
V. M. — vaše milost(i)
V. O. — vaše opatrnost(i)
V. Op. — dtto
V. Po. — vaše poctivost(i)
Va. E. — vestra eminentia(?)
Va. La. — vaše láska
Va. Op. — vaše opatrnost(i)

SEZNAM ARCHIVŮ, v nichž jsou uloženy listiny a listy
vydané v této publikaci

Banská Bystrica — městský archiv
Banská Štiavnica — městský archiv
Bardejov — městský archiv
Bratislava — pôdohospodársky ar-
chiv
Brno — městský archiv
Brno — státní archiv
Budapešť — Országos Levéltár
Kroměříž — státní archiv
Levoča — městský archiv

Martin — archiv Slovenského ná-
rodného múzea
Opava — státní archiv
Praha — státní ústřední archiv
Praha — archiv Národního musea
Skalica — městský archiv
Trenčín — městský archiv
Trnava — městský archiv
Uherský Brod — okresní archiv
Žilina — městský archiv